

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ДРУГА СЕКЦІЯ

СПРАВА "ГОНГАДЗЕ проти УКРАЇНИ"

(Заява № 34056/02)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

8 листопада 2005 року

Це рішення стає остаточним відповідно до умов, зазначених у п. 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Гонгадзе проти України»

Європейський суд з прав людини (друга секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. Ж.-П. Коста, Голова,

п. А. Б. Бака,

п. І. Кабрал Баррето,

п. К. Юнгвірт,

п. В. Буткевич,

пані А. Мулароні,

пані Д. Йочене, судді,

та пані С. Долле, Секретар секції,

після обговорення в нарадчій кімнаті 22 березня та 11 жовтня 2005 року,

виносить таке рішення, що було прийняте цього дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена проти України за заявою № 34056/02, поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі — Конвенція) громадянкою України Мирославою Гонгадзе (далі — заявниця) 16 вересня 2002 року.

2. Заявницю представляла пані С. Пресс-Лоссінот, юрист, що практикує у м. Парижі, Франція. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженими — пані Валерією Лутковською та пані Зоряною Бортновською.

3. Заявниця стверджувала, що державні органи не змогли захистити життя її чоловіка та провести розслідування його зникнення та смерті, що спричинило їй серйозні моральні страждання.

4. Заява була передана до другої секції Суду (п. 1 Правила 52 Регламенту Суду). Зі складу секції була створена палата в порядку, встановленому п. 1 Правила 26 Регламенту, яка розглядала справу (п. 1 статті 27 Конвенції).

5. Ухвалою від 22 березня 2005 року Суд оголосив заяву прийнятною.

6. І заявниця, і Уряд подали свої зауваження щодо суті (п. 1 Правила 59).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

7. Заявниця народилась у 1972 році та проживає у м. Арлінгтоні, Сполучені Штати Америки (далі — США).

А. Факти справи, викладені сторонами

8. Георгій Гонгадзе, чоловік заявниці, був журналістом, який зник 16 вересня 2000 року за обставин, які державні органи України досі не встановили в повному обсязі, незважаючи на ряд звернень та вимог заявниці. Однак нещодавно декілька співробітників міліції були обвинувачені у викраденні та вбивстві п. Гонгадзе.

(а) Події, які передували зникненню чоловіка заявниці

9. П. Гонгадзе був політичним журналістом та головним редактором інтернет - видання «Українська правда». Він був відомий своїм критичним ставленням до осіб, які були при владі, та активною участю у розвитку інформаційної акції в Україні та за кордоном, розпочатої з приводу проблем свободи слова у його країні. У своїх репортажах він висвітлював такі теми, як стверджувана антидемократична діяльність українських органів влади та корупція серед державних службовців вищого рівня.

10. За декілька місяців до свого зникнення п. Гонгадзе у розмові із своїми родичами та колегами декілька раз зауважував, що він став об'єктом погроз та переслідувань.

11. 14 липня 2000 року пан Гонгадзе написав відкритого листа до Генерального прокурора, в якому скаржився про таке:

— співробітники правоохоронних органів допитали його родичів та друзів у м. Львові, а також його колег у м. Києві з приводу його особи. Ці допити були проведені під приводом розслідування злочину у м. Одесі, до якого, як стверджувалось, пан Гонгадзе був причетний. (Заявниця зауважує, що пан Гонгадзе нічого не знав ні про той злочин, ні про осіб, які Були причетні до нього. Сам він з цього приводу ніколи не допитувався);

— деякий час невідомі особи у автомобілі з номерним знаком 07309 KB переслідували пана Гонгадзе на шляху з його дому до офісу і з офісу до дому.

У своєму відкритому листі п. Гонгадзе просив Генерального прокурора здійснити заходи для захисту його від того, що він назвав «моральним терором», а також знайти та покарати осіб, які були причетні до цього.

12. У відповідь Генеральний прокурор надіслав листа до Обласної прокуратури м. Львова, де п. Гонгадзе мав офіційну реєстрацію місця проживання (прописку). Прокурор м. Львова відповів, що місця та вулиці (м. Києва), зазначені у листі пана Гонгадзе, у м. Львові не існують.

13. Пізніше Міністр внутрішніх справ, який на той час займав цю посаду, повідомив представників неурядової організації «Репортери без кордонів» (як було викладено у пізнішому звіті від 22 січня 2001 року), що автомобільний номерний знак був викрадений з автомобіля міліції у лютому 2000 року.

14. 1 вересня 2000 року Генеральна прокуратура повідомила п. Гонгадзе про відсутність підстав для прийняття за його листом рішення відповідно до статті 52-1 Кримінально-процесуального кодексу (заходи захисту в межах кримінального провадження).

15. 16 вересня 2000 року п. Гонгадзе зник.

(б) Розслідування фактів зникнення та вбивства чоловіка заявниці

16. 17 вересня 2000 року заявниця звернулась до Московського РУ ГУ МВС України у м. Києві з заявою про зникнення її чоловіка.

17. 18 вересня 2000 року (19 вересня, як зазначив Уряд) прокуратура Печерського району розпочала розслідування за фактом умисного вбивства (справа Гонгадзе). Розслідування включало обшук тих місць, де востаннє бачили п. Гонгадзе, та допит осіб, які в той час були там. Заявниця зазначає, що здавалось, що слідчий прокуратури, який розслідував справу, п. Х, здійснював серйозне розслідування. Проте на початку листопада його замінили іншим слідчим, п. В.

18. 2 листопада 2000 року поблизу м. Таращі у Київській області було знайдене тіло невідомої особи без голови.

19. 3 листопада 2000 року прокуратура м. Києва порушила справу за фактом умисного вбивства невідомої особи (Таращанська справа).

20. Перший розтин тіла був зроблений місцевим експертом, і 8 листопада 2000 року був складений висновок. Згідно з цим висновком час смерті невідомої особи приблизно збігався з часом зникнення п. Гонгадзе.

21. 10 листопада 2000 року з короткої статті в газеті родичі дізнались про знайдене поблизу м. Києва тіло невідомої особи. 15 листопада 2000 року при впізнанні тіла вони впізнали коштовності, які належали п. Гонгадзе, а також сліди старої рани на тілі, що відповідали тим, які мав

зниклий журналіст. Вміст шлунка відповідав тій їжі, яку п. Гонгадзе споживав у день свого зникнення. Родичі взяли фрагмент шкіри з тіла для того, щоб його дослідили незалежні експерти.

22. З цієї дати слідчі, як стверджувалось, змінили своє ставлення та почали перешкоджати розслідуванню. 15 листопада 2000 року тіло було перевезене з місцевого моргу м. Таращі. Через три дні прокуратура Київської області зазначила, що тіло було перевезене до м. Києва. Усі документи, які стосувались проведення першої судово-медичної експертизи у м. Таращі, були вилучені. Місцевому експерту було заборонено обговорювати результати розтину тіла, і пізніше проти нього було порушено кримінальну справу. 16 листопада 2000 року заступник Міністра внутрішніх справ оголосив висновки, протилежні попереднім. Зокрема, було повідомлено, що знайдене тіло знаходилося у ґрунті приблизно два роки.

23. 21 листопада 2000 року заявниця звернулась до слідчого прокуратури Печерського району м. Києва з клопотанням про:

- визнання її потерпілою у Таращанській справі;
- ідентифікацію тіла невідомого та коштовностей, знайдених біля тіла;
- призначення судово-медичної експертизи для встановлення факту належності тіла, знайденого поблизу м. Таращі, її чоловіку.

24. 23 листопада 2000 року слідчий відмовив заявниці у задоволенні її клопотання.

25. Того ж дня заявниця звернулась також до прокурора Київської області з клопотанням не призначати кремацію тіла, знайденого поблизу міста Таращі, і дозволити їй поховати тіло, якщо буде встановлено, що воно належало її чоловіку.

26. 29 листопада 2000 року прокуратура Печерського району м. Києва визнала заявницю потерпілою у справі Гонгадзе.

27. 4 грудня 2000 року начальник слідчого відділу прокуратури м. Києва повідомив заявницю про те, що за фактом вбивства невідомої особи було порушено кримінальну справу та призначено судово-медичну експертизу; проте немає підстав для визнання її потерпілою у Таращанській справі. Також було обіцяно інформувати заявницю щодо її можливої участі у впізнанні речей, знайдених поблизу тіла. Відповідно, заявниці не було дозволено брати участь у впізнанні тіла на цій стадії.

28. 6 грудня 2000 року заявниця звернулась до Генеральної прокуратури за дозволом на участь у впізнанні тіла та об'єднання двох проваджень.

29. 8 грудня 2000 року Генеральний прокурор оголосив, що дослідження ДНК деякий час неможливе з огляду на хворобу пані Лесі Гонгадзе, матері загиблого. Пізніше остання спростувала це твердження. Генеральний прокурор заявив, що його невірно зрозуміли.

30. 10 грудня 2000 року, більш ніж через місяць після того як знайшли тіло, заявниці було дозволено брати участь у його впізнанні. Перебуваючи у шоківому стані, заявниця не змогла ідентифікувати тіло загиблого як таке, що дійсно належало її чоловікові.

31. 11 грудня 2000 року у матері загиблого було відібрано зразки крові для проведення дослідження ДНК.

32. 14 грудня 2000 року заявниця звернулась до Генерального прокурора з клопотанням про залучення у розслідування іноземних експертів відповідно до Європейської Конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 1959 року.

33. 15 грудня 2000 року Генеральний прокурор зробив заяву про те, що тіло, знайдене поблизу міста Таращі, не належало пану Гонгадзе.

34. 18 грудня 2000 року Генеральна прокуратура відмовила заявниці у задоволенні її клопотання про залучення іноземних експертів у проведення експертизи ДНК. Прокуратура також повідомила заявницю, що проведення всіх необхідних експертиз було доручено українським установам.

35. Пізніше у справі було проведено декілька досліджень ДНК, включаючи дослідження, зроблені іноземними експертами. Судово-медичні експертизи, проведені російськими та американськими спеціалістами, підтвердили існування великої ймовірності того, що тіло, знайдене поблизу міста Таращі, належить п. Гонгадзе. Проте розслідування, здійснене *ad hoc* парламентським комітетом, та експертиза, здійснена німецькими спеціалістами, не підтвердили цього висновку.

36. Заявниця зауважувала, що слідчі органи ніколи не повідомляли її про результати цих експертиз. Вона дізнавалась про них з засобів масової інформації.

37. 10 січня 2001 року Генеральний прокурор оголосив у парламенті попередні висновки судово-медичної експертизи, здійсненої російськими експертами, відповідно до яких тіло, знайдене поблизу м. Таращі, належало пану Гонгадзе (ймовірність складала 99,64 %). Незважаючи на це, ідентифікація тіла не могла бути офіційно прийнята, оскільки були свідки, які стверджували, що після зникнення п. Гонгадзе бачили живим у м. Львові у листопаді та грудні 2000 року. Ця інформація була перевірена, але також не знайшла свого об'єктивного підтвердження.

38. 12 січня 2001 року заявниця та мати загиблого звернулись до Генеральної прокуратури з клопотанням про визнання їх потерпілими у Тарашанській справі та проведення додаткової експертизи тіла. Того ж дня Генеральний прокурор повідомив заявницю про скасування постанови прокуратури Печерського району м. Києва від 29 листопада 2000 року про визнання її потерпілою. Заявниця звернулась зі скаргою до прокуратури Печерського району м. Києва.

39. 13 січня 2001 року Генеральна прокуратура відмовила заявниці у задоволенні клопотання про визнання її потерпілою, стверджуючи, що ні факт смерті п. Гонгадзе, ні факт належності тіла, знайденого поблизу м. Тараші, п. Гонгадзе однозначно встановлені не були.

40. 15 січня 2001 року суд Печерського району м. Києва визнав право заявниці та матері загиблого бути потерпілими та зобов'язав Генеральну прокуратуру надати їм цей статус. Проте 17 січня 2001 року всупереч рішенню суду Генеральна прокуратура знову відмовила у наданні цього статусу. Як виняток, Генеральна прокуратура погодилась видати їм для поховання тіло невідомої особи, знайдене поблизу м. Тараші. Одночасно було роз'яснено, що в компетенцію Генеральної прокуратури не входить питання видачі свідоцтва про смерть.

41. Також 15 січня 2001 року головний редактор газети «Грані» назвав імена тих міліціонерів, які, як стверджувалось, брали участь у переслідуванні п. Гонгадзе.

42. Заявниця та мати загиблого оскаржили відмову у визнанні їх потерпілими до Печерського районного суду м. Києва. 9 лютого 2001 року Печерський районний суд визнав відмову Генеральної прокуратури у наданні статусу потерпілих неправомірною. Генеральна прокуратура оскаржила це рішення.

43. 24 січня 2001 року слідчі виділяють із справи Гонгадзе в окреме провадження справу за фактом наклепу, до якої був причетний пан Мельниченко¹.

44. Незважаючи на апеляцію, 26 січня 2001 року з огляду на докази подальших судово-медичних експертиз Генеральна прокуратура визнала заявницю та матір загиблого потерпілими. (Заявниця зазначала, що це було зроблено під впливом Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1239 (2001), відповідно до якої вимагалось «проведення швидкого, повного та відкритого розслідування факту зникнення або смерті пана Гонгадзе; публічне повідомлення результатів розслідування так швидко, як це можливо;... повага прав родичів жертви, включаючи їх право на визнання потерпілими у випадку смерті п. Гонгадзе»).

¹ Див. рішення у справі «Мельниченко проти України» від 19 жовтня 2004 року, № 17707/02, п. 15.

45. 27 лютого 2001 року Генеральна прокуратура повідомила заявницю, що додаткові докази у справі підтвердили, що тіло, знайдене поблизу міста Таращі, належало п. Гонгадзе. Було порушено справу за фактом вбивства п. Гонгадзе. При цьому заявницю та матір загиблого було визнано потерпілими.

46. 16 березня 2001 року заявниця звернулась до Генерального прокурора з клопотанням про ознайомлення з матеріалами справи, які стосувались судово-медичних експертиз знайденого тіла. 19 березня 2001 року слідчий відмовив заявниці у задоволенні клопотання, стверджуючи, що матеріали становлять частину попереднього розслідування і що заявниця матиме можливість з ними ознайомитись тільки після закінчення цього розслідування. Представник заявниці оскаржила цю відмову до Печерського районного суду м. Києва, але суд цю скаргу не задовольнив.

47. 30 березня 2001 року заявниця звернулась до Печерського районного суду м. Києва зі скаргою на бездіяльність слідчих.

48. 26 квітня 2001 року слідчий у присутності матері загиблого, заявниці та їх представників провів огляд тіла, знайденого поблизу м. Таращі. Було проведено додаткову судово-медичну та судово-генотипоскопічну експертизи за участю американських спеціалістів. Результати експертизи, проведеної українськими експертами спільно з американськими, підтвердили, що тіло, знайдене поблизу м. Таращі, належало п. Гонгадзе.

49. 8 травня 2001 року заявниця звернулась з клопотанням про ознайомлення з усіма матеріалами справи. 17 травня 2001 року заявниці було відмовлено у задоволенні клопотання у зв'язку з продовженням досудового слідства.

50. 15 травня 2001 року Міністр внутрішніх справ зробив заяву, відповідно до якої двоє підозрюваних у вбивстві п. Гонгадзе, як було визначено,— це особи, які вживали наркотичні засоби, померли, і, відповідно, справу було вирішено. Міністр також зазначив, що вбивство було не спланованим, без попереднього умислу і без будь-якого політичного мотиву. 17 травня 2001 року Генеральна прокуратура спростувала цю заяву і рекомендувала Міністру в подальшому утримуватись від оприлюднення будь-якої інформації, яка стосується кримінального розслідування.

51. 18 травня 2001 року заявниця звернулась до Генеральної прокуратури з клопотанням повідомити їй, чи відповідає дійсності заява Міністра і коли потерпілим у справі буде надана можливість ознайомитись з матеріалами справи. Того ж дня Генеральна прокуратура повідомила заявницю, що додатково було одержано важливу інформацію і

необхідно провести подальше розслідування, таким чином, твердження про закінчення попереднього слідства є передчасним.

52. 22 травня 2001 року заявниця звернулась до Генеральної прокуратури з клопотанням про залучення спеціалістів з Федерального бюро розслідувань США у розслідування справи. 25 травня 2001 року у задоволенні клопотання було відмовлено.

53. Листом від 30 травня 2001 року Генеральна прокуратура уповноважила Київське бюро судово-медичних експертиз видати залишки тіла п. Гонгадзе для поховання його родичам. Копія цього листа була вручена представнику матері загиблого та відправлена електронною поштою представнику заявниці. 6 липня 2001 року Київське бюро судово-медичних експертиз повідомило матір загиблого, що вона може забрати тіло для поховання. Однак відповідно до зауважень Уряду тіло досі знаходиться у Київському бюро судово-медичних експертиз, оскільки вирішення питання про поховання залежить виключно від матері загиблого та заявниці.

54. 6 вересня 2001 року представник заявниці звернулась з клопотанням про ознайомлення з матеріалами судово-медичних експертиз у справі. Також представник просила надати інформацію щодо закінчення попереднього розслідування. У відповідь 7 вересня 2001 року Генеральна прокуратура зазначила, що немає можливості прогнозувати, коли воно буде закінчене.

55. 10 вересня 2001 року Генеральна прокуратура зазначила, що представник потерпілих має право ознайомитись з матеріалами судово-медичних експертиз тільки після завершення досудового слідства. Відповідно до зауважень Уряду Генеральна прокуратура зазначала, що представник ознайомлювався з результатами судово-медичних та судово-генотипоскопічної експертиз у межах, допустимих таємницею слідства.

56. 10 жовтня 2001 року Київське міське управління юстиції повідомило заявницю, що її скарга на бездіяльність слідчих, яка 30 березня 2001 року була подана до Печерського районного суду м. Києва, не була зареєстрована та немає можливості відшукати її. Управління юстиції рекомендувало заявниці знову звернутися до суду.

57. 30 жовтня 2001 року заявниця звернулась до Генеральної прокуратури з клопотанням про надання їй інформації щодо судово-медичної експертизи, яка проводилась за участі спеціалістів Федерального бюро розслідувань США, та причин суперечливості висновків судово-медичних експертиз, які проводились німецькими та російськими експертами. Вона також просила проведення додаткової судово-медичної експертизи для вирішення цих питань.

58. Того ж дня Генеральна прокуратура повідомила заявницю, що інформація з матеріалів справи не може бути розголошена до закінчення попереднього розслідування, а воно буде закінчене, коли винну у скоєнні злочину особу буде знайдено.

59. 31 жовтня 2001 року Генеральна прокуратура повідомила, що за результатами судово-медичної експертизи тіло, знайдене поблизу м. Тараші, належало п. Гонгадзе. Далі прокуратура повідомляла заявницю, що результати судово-медичної експертизи, проведеної німецькими експертами, не можуть бути приєднані до матеріалів справи, оскільки зразок тканини для проведення експертизи було відібрано не уповноваженою особою в порушення встановленої процедури.

60. 13 листопада 2001 року Київське міське управління юстиції знову повідомило заявницю, що її скарга на бездіяльність слідчих, яка була подана до Печерського районного суду м. Києва, не була зареєстрована та немає можливості відшукати її. Управління юстиції рекомендувало заявниці знову звернутися до суду.

61. 3 грудня 2001 року заявниця звернулася до Печерського районного суду м. Києва з позовом до Генеральної прокуратури стосовно відмови надати їй матеріали справи, зокрема матеріали судово-медичних експертиз тіла, для ознайомлення.

62. 11 лютого 2002 року Печерський районний суд м. Києва вирішив, що позов заявниці відносно відмови Генеральної прокуратури надати матеріали справи для ознайомлення не може бути розглянутий, доки справа не надійде до суду. Суд вирішив долучити позов заявниці до матеріалів справи для пізнішого розгляду. Суд зазначив, що Кримінально-процесуальний кодекс не передбачає окремої процедури оскарження відмови слідчих у наданні матеріалів справи, зокрема матеріалів судово-медичних експертиз.

63. 20 лютого 2002 року державний орган реєстрації актів цивільного стану м. Львова відмовив у видачі свідоцтва про смерть п. Гонгадзе у зв'язку з відсутністю будь-яких документів, які б підтверджували його смерть.

64. 28 березня 2002 року заявниця звернулася до п. Робера Менара, Генерального Секретаря організації «Репортери без кордонів», з проханням бути її представником у справі.

65. 22 травня 2002 року, в той час коли оформлялась довіреність на представництво інтересів заявниці, п. Менар звернувся до Генеральної прокуратури від імені матері загиблого, яка також була потерпілою у справі, з клопотанням про проведення допиту чотирьох мільціонерів, які були названі у засобах масової інформації і які, як стверджувалось,

переслідували п. Гонгадзе. Він також клопотав про ознайомлення з матеріалами справи, які стосувались судово-медичних експертиз, та проведення іншої судово-медичної експертизи іноземними експертами. На його клопотання відповіді надано не було.

66. 18 червня 2002 року Генеральна прокуратура відмовила у задоволенні іншого клопотання п. Менара, яке було подане 10 червня 2002 року, оскільки останній не міг вважатись представником потерпілої сторони у справі. 19 червня 2002 року п. Менар звернувся до Генеральної прокуратури з вимогою скасувати це рішення.

67. 6 липня 2002 року був призначений новий Генеральний прокурор, який 3 вересня 2002 року визнав, що попереднє розслідування було проведене з допущенням певних порушень законодавства.

68. 10 вересня 2002 року Генеральний прокурор зробив заяву про початок розслідування стверджуваної підробки процесуальних документів прокурором та слідчим з м. Таращі.

69. 16 вересня 2002 року організація «Репортери без кордонів» звернулася з клопотаннями про надання можливості ознайомитись з результатами судово-медичних експертиз у справі та їх дослідження незалежними спеціалістами. Організація також просила надати інформацію щодо встановлення чотирьох осіб, які переслідували п. Гонгадзе до його зникнення.

70. У жовтні 2002 року у Швеції було проведено нову судово-медичну експертизу. 11 березня 2003 року організація «Репортери без кордонів» зробила заяву, відповідно до якої останнє дослідження ДНК встановило, що знайдене тіло поза будь-яким сумнівом належало п. Гонгадзе.

71. У листопаді 2002 року прокурор з прокуратури м. Таращі був заарештований. Його було обвинувачено у бездіяльності під час розслідування справи. 6 березня 2003 року прокурора було засуджено до двох з половиною років позбавлення волі, але Шевченківський районний суд м. Києва звільнив його від відбування покарання у зв'язку з амністією.

72. 15 січня 2003 року голова *ad hoc* парламентського комітету у справі Гонгадзе зробив заяву, відповідно до якої особи, відповідальні за смерть п. Гонгадзе, працювали у правоохоронних органах.

73. 17 лютого 2003 року парламент звернувся до Генеральної прокуратури з клопотанням провести слідство на предмет можливої участі п. Кравченка, який був Міністром внутрішніх справ в період зникнення п. Гонгадзе, у організації вбивства журналіста. Це клопотання було підтримане 120 депутатами парламенту.

74. 24 лютого 2003 року Генеральний прокурор зробив заяву, згідно з якою вони перевіряли інформацію про можливу участь службовців

вищого рівня Міністерства внутрішніх справ у організації вбивства п. Гонгадзе.

75. 28 лютого 2003 року Генеральний прокурор, п. Піскун, відкрито критикував діяльність свого попередника, п. Потебенька, за перешкоджання у здійсненні попереднього розслідування у справі за фактом смерті п. Гонгадзе.

76. У травні 2003 року колишній міліціонер, п. Г. , був заарештований та обвинувачений у організації злочинного угруповання за участю працівників міліції. Він помер у в'язниці 1 серпня 2003 року за невстановлених обставин. Його захисники зазначали, що п. Г. було побито та піддано катуванню. Тіло п. Г. було кремовано 3 серпня без проведення розтину.

77. 5 серпня 2003 року листи п. Г. були оприлюднені у засобах масової інформації. У цих листах п. Г. звинувачував співробітників міліції та посадовців вищого рівня у викраденні та вбивстві пана Гонгадзе. Ці листи, а також приєднані до них документи були передані до Генеральної прокуратури.

78. 9 вересня 2003 року Генеральна прокуратура підтвердила, що почерк, яким написані листи, належав п. Г.

79. 22 жовтня 2003 року генерал-лейтенант Пукач, посадова особа Міністерства внутрішніх справ, був заарештований за підозрою в участі організації зникнення п. Гонгадзе. Також його було обвинувачено у знищенні важливих документів у справі.

80. 29 жовтня 2003 року Президент України відправив у відставку Генерального прокурора, п. Піскуна.

81. 6 листопада 2003 року Київський міський суд звільнив п. Пукача, замінивши запобіжний захід на підписку про невиїзд.

82. 15 серпня 2005 року заявниці було дозволено ознайомитись з матеріалами кримінальної справи.

(в) Політичний аспект

83. Заявниця зазначала, що з 1991 року в Україні було вбито 18 журналістів.

84. Заявниця зазначала, що після зникнення її чоловіка політична ситуація яскраво демонструвала відношення української влади до свободи ЗМІ.

85. Незабаром після зникнення п. Гонгадзе Президент України пообіцяв здійснити усі можливі заходи для його розшуку. Після рішення, прийнятого парламентом, Президент доручив трьом правоохоронним

органам — Генеральній прокуратурі, міліції та Службі безпеки — працювати над цією справою.

86. 18 вересня 2000 року невстановлена особа зателефонувала до посольства Грузії у м. Києві та повідомила, що відповідальність за зникнення журналіста лежить на панові К., загальновідомому лідеру злочинної організації, та на Міністрові внутрішніх справ і депутаті парламенту, п. Волкову. Через декілька тижнів посол Грузії, який оприлюднив зміст телефонної розмови, був відкликаний до Грузії. Представники українських державних органів влади заперечували існування зв'язку між цими двома подіями.

87. Наприкінці вересня 2000 року парламент створив *ad hoc* комітет з розслідування факту зникнення п. Гонгадзе. Генеральний прокурор відмовився співпрацювати з комітетом, оскільки їх вимога допитувати експертів та посадових осіб була визнана неконституційною.

88. 28 листопада 2000 року голова Соціалістичної партії п. Мороз оприлюднив інформацію щодо існування аудіо записів, які були таємно зроблені в кабінеті Президента України і зміст яких свідчив про участь Президента України та державних посадових осіб вищого рівня у організації зникнення пана Гонгадзе. У одній з записаних розмов, як стверджувалось, між Президентом та Міністром внутрішніх справ, Президент просив залякати п. Гонгадзе. Після чого Міністр запропонував послуги певних осіб, яких він назвав «справжніми орлами», здатних виконати цю роботу.

89. Заявниця зазначала, що у зв'язку з сумнівами щодо якості цього запису було неможливо встановити їх автентичність, хоча лабораторія США (БЕК ТЕК) підтвердила, що вони є справжніми. Вона посилалась на повідомлення від 22 січня 2001 року, зроблене організацією «Репортери без кордонів», в якому стверджувався факт існування в органах міліції спеціальних підрозділів і груп зі звільнених у зв'язку з досягненням пенсійного віку посадових осіб правоохоронних органів, які були завербовані мафією і мають скоювати акти насилля по відношенню до політичних осіб та журналістів.

90. Після зникнення п. Гонгадзе багато засобів масової інформації зазнавали тиску та цензури щодо висвітлення обставин цієї справи.

91. 15 вересня 2001 року декілька тисяч прихильників опозиції взяли участь у демонстрації, яка була присвячена пам'яті п. Гонгадзе.

(г) Міжнародний аспект

92. Справа про зникнення п. Гонгадзе привернула увагу багатьох міжнародних організацій. Вона розглядалась у контексті свободи засобів

масової інформації в Україні, стан якої вже протягом декількох років критикувався на міжнародному рівні.

93. 25 січня 2001 року Парламентська Асамблея Ради Європи (далі — ПАРЄ) ухвалила резолюцію № 1239 (2001), в якій висловила своє занепокоєння щодо *«заякування, повсякчасного агресивного відношення та вбивств журналістів в Україні і систематичного зловживання владою компетентними органами України по відношенню до свободи вираження поглядів»*. Далі зазначалось, що розслідування факту зникнення п. Гонгадзе *«має розглядатись як тест для свободи вираження поглядів та існування парламентської демократії в Україні»*.

94. Заклик до швидкого та прозорого розслідування в усіх справах, які стосуються смерті та насильства над журналістами, зокрема у справі Гонгадзе, був повторений у рекомендації ПАРЄ 1497 (2001) від 27 січня 2001 року, резолюції 1244 (2001), рекомендації 1513 (2001) від 26 квітня 2001 року та резолюції 1262 (2001) від 27 вересня 2001 року.

95. Схожі заклики 5 лютого 2001 року зробив у своїй заяві Європейський Союз (далі — ЄС) та Парламентська Асамблея Організації Безпеки та Співробітництва в Європі (далі — ОБСЄ) у своїй резолюції (липень 2001 року). Асамблея ОБСЄ також посмертно нагородила п. Гонгадзе нагородою за журналістику та демократію.

96. Справу про зникнення пана Гонгадзе було викладено у документах певних органів Організації Об'єднаних Націй: Робочої групи з примусових або недобровільних зникнень та Комітету з прав людини.

97. Організація «Репортери без кордонів» здійснила своє власне розслідування за фактом зникнення п. Гонгадзе. Його результати були опубліковані у вищевказаному спеціальному звіті від 22 січня 2001 року. Організація дійшла висновку, що слідчі органи здебільшого були зайняті доведенням невинуватості посадових осіб вищого рівня.

98. 2 липня 2003 року ПАРЄ була представлена доповідь пана Х. С. Крюгера, заступника Генерального Секретаря Ради Європи. Документи, додані до звіту, підтверджували, що до призначення нового Генерального прокурора 6 липня 2002 року розслідування проводилось неефективно, хоча подальші події дали підстави для надій на більшу ефективність. Відповідно до зауважень заявниці подальші події у розслідуванні справи показали, що виражені надії були передчасними.

99. 16 вересня 2003 року Європейський Союз висловив своє занепокоєння з приводу відсутності прогресу у розслідуванні.

100. Це ж питання щодо ефективності розслідування у справі було порушене Конгресом США та НАТО.

101. 13 вересня 2005 року декілька міжнародних неурядових організацій опублікували описово-інформативний звіт щодо розвитку розслідування у справі Гонгадзе. Вони зазначали, що Генеральна прокуратура за підтримки Президента намагалась обмежити розслідування і не робила необхідних спроб для розшуку та обвинувачення замовників викрадення та вбивства п. Гонгадзе. Далі вони критикували органи державної влади за серйозні невдачі у розслідуванні, зокрема:

«— Зникнення генерал-лейтенанта Пукача; витік інформації, який спричинив перешкоди у роботі українських та ізраїльських органів, які готували його затримання; відсутність будь-якого громадського контролю за цією потенційно кримінальною дією; відсутність будь-якого розслідування обставин, за яких генерал-лейтенант Пукач був попередньо звільнений, а його справу закрито у грудні 2003 року;

— смерть колишнього Міністра внутрішніх справ п. Кравченка, який ймовірно міг надати важливу інформацію про зв'язок між записаними п. Мельниченком розмовами та скоєним вбивством, а також відсутність будь-якого громадського контролю за можливою бездіяльністю Генеральної прокуратури щодо розслідування справи п. Кравченка та його захисту як свідка;

— не проведення допитів певної кількості свідків у Міністерстві внутрішніх справ для з'ясування системи стеження та залякувань, яка там функціонує; не проведення ретельного розслідування для з'ясування можливих зв'язків між «перевертнями», справи п. Гончарова та справи Гонгадзе;

— неспроможність вирішити проблеми щодо плівок п. Мельниченка, з огляду на намір використати їх як головний доказ у суді, була спричинена здебільшого помилками та бездіяльністю Генеральної прокуратури; ...»

Б. Додаткові факти, надані Урядом

(а) Розслідування зникнення та вбивства чоловіка заявниці

102. 19 вересня 2000 року прокуратурою Печерського району м. Києва відповідно до статті 94 Кримінального кодексу України була порушена кримінальна справа за фактом умисного вбивства. Для встановлення обставин зникнення була створена оперативно-слідча група. До групи були включені співробітники карного розшуку та Генеральної прокуратури.

Відпрацьовувались три версії слідства:

— зникнення пов'язане з проблемами, які виникли на ґрунті сімейно-побутових відносин;

— п. Гонгадзе міг стати жертвою злочину, який не пов'язаний з його професійною діяльністю;

— зникнення пов'язане з критичними публікаціями його статей в інтернет - виданні «Українська правда».

103. З 19 вересня 2000 року до 10 жовтня 2000 року були виконані певні оперативно-розшукові дії для виявлення свідків, перевірки контактів пана Гонгадзе та обстеження місцевостей тощо.

104. 2 листопада 2000 року у лісі Таращанського району було знайдено труп невідомого чоловіка. Про це було повідомлено співробітників правоохоронних органів, які негайно виїхали на місце події. З листопада 2000 року оперативно-слідча група провела огляд місця події та склала відповідні процесуальні документи. Труп був направлений в морг Таращанського району для проведення судово-медичної експертизи. Слідчим прокуратури Таращанського району була порушена кримінальна справа за фактом умисного убивства невідомого чоловіка за статтею 94 Кримінального кодексу України. У той же день судово-медичним експертом на трупі були знайдені коштовності. Наступного дня експерт знайшов коштовності у ґрунті біля трупа.

105. Прокуратурою Печерського району м. Києва проводились оперативно-розшукові заходи для встановлення можливої приналежності тіла п. Гонгадзе. З цією метою до прокуратури було запрошено заявницю. Співробітники прокуратури просили заявницю описати коштовності, які міг носити п. Гонгадзе у день зникнення.

106. 15 листопада 2000 року, дізнавшись про виявлення трупа невідомого чоловіка з газетної статті, група журналістів з числа близьких друзів п. Гонгадзе прибула до м. Таращі. Вони зустрілись з судово-медичним експертом, який повідомив їх про коштовності та показав труп. На прохання журналістів він зробив рентгенівський знімок руки трупа. Відповідно до рентгенівського знімка в руці було виявлено металеві інородні тіла, що могло відповідати старому ушкодженню п. Гонгадзе. Того ж дня прокурор Таращанського району дав вказівку доставити труп до Київського міського моргу для проведення судово-медичної експертизи.

107. 7 грудня 2000 року Генеральна прокуратура об'єднала справи за фактом зникнення п. Гонгадзе та за фактом вбивства невідомого чоловіка, тіло якого знайшли поблизу м. Таращі, а також справу за фактом наклепу на посадових осіб вищого рівня (справа Мельниченка) для забезпечення повного та швидкого розслідування.

108. 13 грудня 2000 року заявниця була допитана в якості потерпілої. Вона погодилась надати зразки своєї крові та крові її дітей для проведення судово-медичної експертизи. Заявниця наполягала на її участі у

проведенні впізнання тіла, знайденого поблизу м. Таращі, і сказала, що може впізнати коштостності свого чоловіка.

109. 14 грудня 2000 року заявниця відмовилась надати зразки крові, пояснюючи це сімейним конфліктом. Того ж дня заявниця звернулась до Генеральної прокуратури з клопотанням про проведення судово-медичних експертиз у одній із західних держав. 18 грудня 2000 року Генеральна прокуратура відмовила заявниці у задоволенні її клопотання.

110. 15 грудня 2000 року слідчий звітував заступнику Генерального прокурора про відмову матері загиблого брати участь у впізнанні тіла, знайденого поблизу м. Таращі, проведення якого було призначене на 18 грудня 2000 року, мотивуючи це тим, що вона погано себе почуває і хотіла б відкласти свою участь у впізнанні тіла до завершення судово-генотипоскопічної експертизи.

111. 18 грудня 2000 року заявницю було запрошено до Генеральної прокуратури для участі у впізнанні Таращанського тіла та коштостностей. Заявниця стверджувала, що є велика вірогідність того, що тіло належало її чоловікові. Того ж дня заявниця звернулась з клопотанням про надання документів, які стосувались огляду місця події та тіла, для ознайомлення. Її клопотання було задоволене, про що був зроблений відповідний запис.

112. 20 грудня 2000 року Генеральна прокуратура отримала лист матері загиблого, в якому вона вказувала, що знаходиться в стресовому стані і не може прибути до м. Києва для того, щоб взяти участь у впізнанні. Вона також вказувала, що візьме участь у впізнанні тільки після проведення незалежної судово-медичної експертизи тіла.

113. 12 січня 2001 року заявниця та мати загиблого звернулись до Генеральної прокуратури з клопотанням про проведення додаткової судово-медичної експертизи за участю експертів США. Вони також вимагали розшуку голови тіла, знайденого поблизу м. Таращі. Клопотання про проведення судово-медичної експертизи було задоволене, і 22 лютого 2001 року були проведені додаткові судово-медична та судово-генотипоскопічна експертизи тіла за участю спеціалістів ФБР та Міністерства оборони США. Проте голову знайти не змогли.

114. 27 лютого 2001 року Генеральна прокуратура звернулась до компетентних органів Федеративної Республіки Німеччини з клопотанням про надання правової допомоги з метою отримання офіційних висновків генотипоскопічної експертизи, яка була проведена в цій країні на прохання народного депутата України п. Головатого. За інформацією п. Головатого, експерти ФРН дійшли висновку, що тіло, знайдене поблизу м. Таращі, не належало п. Гонгадзе. Проте відповідно до зауважень, наданих Урядом України, ця експертиза не має юридичного значення, оскільки як

сама експертиза, так і відбір для неї дослідних зразків були проведені всупереч українському законодавству.

115. 6 вересня 2001 року представник заявниці звернулася до Генеральної прокуратури з заявою, в якій вона стверджувала, що відповідно до повідомлень у засобах масової інформації 15 жовтня 2000 року група журналістів прибула до м. Таращі. Там журналісти оглянули тіло, яке знаходилось у Таращанському морзі, і сфотографували його. У зв'язку з цим представник просила допитати цих журналістів та приєднати фотографії тіла до матеріалів кримінальної справи. 7 вересня 2001 року представника заявниці повідомили про те, що в ході розслідування справи особи журналістів були встановлені та допитані у якості свідків. Їм також було запропоновано надати зроблені фотознімки для приєднання до матеріалів справи.

116. 30 жовтня 2001 року представник звернулася до Генеральної прокуратури з клопотанням про визначення термінів, які встановлено для закінчення досудового слідства у кримінальній справі за фактом вбивства п. Гонгадзе. Генеральна прокуратура відповіла, що вона не може визначити терміни проведення досудового слідства, доки не буде встановлено особу, винну у вбивстві п. Гонгадзе.

117. Того ж дня представник заявниці заявила клопотання про проведення додаткової судово-медичної експертизи, *inter alia*, з таких питань:

— чи відповідає рентгенологічне дослідження руки трупа, зробленого в м. Таращі і переданого журналістам, рентгенам, зробленим за життя п. Гонгадзе, і рентгенам, зробленим ФБР 27 квітня 2001 року;

— чи довели експертизи, зроблені ФБР, наявність слідів від куль, які відповідають тим ранам, що, як відомо, були у журналіста;

— чи підтвердили результати дослідження волосся та ДНК ідентифікацію трупа.

118. 31 жовтня 2001 року Генеральна прокуратура відмовила у задоволенні клопотання про призначення додаткової експертизи тіла, оскільки проведеними до того часу експертизами безсумнівно ідентифіковано вищевказане тіло як таке, що належало п. Гонгадзе. Крім того, результати експертиз, проведених за участі українських та американських спеціалістів, вже дали відповіді на запитання заявниці.

119. 11 червня 2002 року представник заявниці звернулася з клопотанням про ознайомлення з постановою, якою було призначено нову судово-медичну експертизу, яка, як стверджувалось, буде проводитись за участі німецьких спеціалістів. Далі вона просила дозволу для поставлення запитань цим експертам. У своєму клопотанні представник посилалась на

заяви щодо цієї нової експертизи, які слідчі у справі розповсюджували в засобах масової інформації.

120. 21 червня 2002 року Генеральною прокуратурою було відмовлено у задоволенні цього клопотання. Представнику було роз'яснено, що вона може ознайомитись з матеріалами справи після закінчення досудового слідства. Крім того, було роз'яснено, що заступник Генерального прокурора не робив ніяких заяв в засобах масової інформації про призначення нової експертизи, яка мала проводитись за участі німецьких спеціалістів.

121. 17 липня 2002 року за вказівкою новопризначеного Генерального прокурора було створено нову слідчо-оперативну групу з розслідування справи Гонгадзе.

122. 26 та 30 липня 2002 нова слідчо-оперативна група провела додатковий огляд місця, де було знайдене тіло, із залученням судово-медичних експертів. Було проведено детальний огляд, під час якого було відібрано зразки ґрунту, а також вилучено ряд об'єктів для дослідження.

123. 9 серпня 2002 року було проведено додаткову судово-медичну експертизу тіла, знайденого поблизу м. Тараші, та відібрано зразки для подальших експертиз. Додаткові судово-медичні експертизи мали більш точно встановити приблизний час смерті п. Гонгадзе.

124. 3 вересня 2002 року матері загиблого були надані всі необхідні документи для поховання тіла п. Гонгадзе.

125. 24 вересня 2002 року Генеральна прокуратура звернулась до директора ФБР США з проханням залучити їх спеціалістів для допомоги українським спеціалістам у розслідуванні справи.

126. У вересні та жовтні 2002 року до м. Києва двічі приїздив Робер Менар, Генеральний Секретар організації «Репортери без кордонів», як представник матері загиблого у кримінальній справі. Він зустрічався з Генеральним прокурором, а також був ознайомлений з матеріалами судово-медичних експертиз, проведених у справі. Крім того, було відібрано зразки для додаткової судово-медичної експертизи, яка проводилась у м. Лозанні (Швейцарія) 20–25 січня 2003 року.

127. 14 січня 2005 року Генеральною прокуратурою було порушено кримінальну справу за фактом зловживання генерал-лейтенантом Пукачем службовими повноваженнями. Його справа була приєднана до справи Гонгадзе.

128. 24 січня 2005 року Печерський районний суд м. Києва виніс ухвалу, якою зобов'язав органи державної влади затримати п. Пукача. Його розшук був доручений Службі безпеки та Міністерству внутрішніх справ. Але він досі не знайдений.

129. Під час розслідування було встановлено, що певні службові особи з Департаменту розслідування кримінальних справ, який раніше очолював п. Пукач, здійснювали спостереження за п. Гонгадзе у липні — вересні 2000 року до дня його зникнення. Було також встановлено, що у 2003 році всі документи, які мали відношення до стверджуваного нагляду за п. Гонгадзе, були знищені.

130. 28 лютого 2005 року Генеральною прокуратурою була порушена кримінальна справа за обвинуваченням посадових осіб правоохоронних органів п. К. та п. Пр., а також п. Пукача в умисному вбивстві п. Гонгадзе. Того ж дня п. К. та п. Пр. були заарештовані.

131. 3 березня 2005 року Печерський районний суд м. Києва постановив тримати п. К. та п. Пр. під вартою.

132. 5 березня 2005 року п. К. та п. Пр. було офіційно пред'явлено обвинувачення в умисному вбивстві. Вищевказані особи визнали свою участь. Того ж дня п. К. було звільнено з його посади начальника Департаменту розвідки Міністерства внутрішніх справ.

133. 5 березня 2005 року було також прийнято рішення про пред'явлення обвинувачення п. Пукачу, але він знаходився в розшуку.

134. 17 березня 2005 року в ході розслідування було встановлено, що четверта особа, п. П., також брав участь у зникненні та вбивстві п. Гонгадзе. Пан П. був допитаний, та було з'ясовано його роль у цьому злочині. Того ж дня п. П. було звільнено з його посади старшого офіцера Департаменту розвідки Міністерства внутрішніх справ.

135. Усі троє обвинувачених приймали участь у встановленні подій злочину. Було допитано інших посадових осіб правоохоронних органів, які здійснювали спостереження за п. Гонгадзе до його зникнення.

136. Було знайдено певні речі, які належали журналісту. Їх було передано родичам для впізнання.

137. У ході розслідування були проведені додаткові судово-медичні експертизи тіла та аудіоплівки п. Мельниченка, а також для з'ясування інших питань.

(б) Політичний контекст

138. 11 грудня 2000 року Генеральна прокуратура отримала відеоплівку з записом заяви п. Мельниченка, яку було зроблено в присутності декількох народних депутатів України. Ця заява стосувалась причетності Президента України та ряду інших державних посадових осіб вищого рівня до віддання незаконних наказів. При цьому п. Мельниченко стверджував про те, що за допомогою цифрового диктофона, який був

розміщений під диваном у робочому кабінеті Президента України, йому вдалося зробити аудіозаписи розмов кримінального характеру.

139. 13 грудня 2000 року п. Мороз, народний депутат України, подав до Генеральної прокуратури заяву з додатком копії заяви п. Мельниченка від 16 листопада 2000 року та відеоплівки з її записом, в якій він звинувачував державних посадових осіб вищого рівня у причетності до зникнення п. Гонгадзе. Було проведено експертизу аудіоплівок, яка не змогла встановити їх достовірність (автентичність). (Заявниця стверджувала, що лабораторія США підтвердила достовірність (автентичність) плівок).

140. 15 грудня 2000 року Генеральна прокуратура звернулась до Інтерполу з проханням встановити місцезнаходження п. Мельниченка.

141. 16 вересня 2002 року Генеральна прокуратура звернулась до Департаменту юстиції США з клопотанням про їх допомогу у проведенні допиту пана Мельниченка у якості свідка у справі за фактом вбивства п. Гонгадзе.

142. Пан Мельниченко відмовився надати Генеральній прокуратурі свої записи та записуюче обладнання, але погодився дати письмові відповіді на запитання, поставлені Генеральною прокуратурою, що на час надання зауважень Урядом України зроблено не було. Заявниця стверджувала, що відсутність співпраці з боку п. Мельниченка пояснювалась його небезпідставним побоюванням перед переслідуванням українською владою.

(в) Останні події

143. Після того, як 26 грудня 2004 року п. Віктор Ющенко був обраний Президентом України, він публічно обіцяв знову відновити розслідування за фактом вбивства п. Гонгадзе. 2 березня 2005 року в засобах масової інформації було розповсюджено заяву Генерального прокурора про арешт трьох офіцерів розвідки, які були причетні до вищевказаної справи, а саме — одного генерала та двох полковників. 4 березня 2005 року було знову оголошено про вищевказане, а також про смерть, що, як передбачалось, настала внаслідок суїциду, п. Юрія Кравченка, який у той час обіймав посаду Міністра внутрішніх справ. Того ранку Генеральна прокуратура мала провести його допит.

144. Нещодавно Генеральна прокуратура зробила заяву, в якій стверджувала, що розслідування було завершено, а справу будуть передавати до суду. Потерпілим було надано матеріали справи для ознайомлення. Вони стверджували, що остання судово-медична

експертиза, проведена у вересні 2005 року за участю німецьких експертів, підтвердила, що тіло, знайдене поблизу м. Таращі, належало п. Гонгадзе.

145. 15 вересня 2005 року п. Турчинов, якого було звільнено з посади голови Служби безпеки України, повідомив журналістам, що Служба безпеки проводила підготовчі дії для затримання та екстрадиції п. генерал-лейтенанта Пукача з Ізраїлю, але цю операцію було зірвано у зв'язку з витоком інформації з Генеральної прокуратури. Він також стверджував, що відповідно до проміжних результатів лабораторної експертизи плівок п. Мельниченка будь-яких ознак фальсифікації встановлено не було, а також було ідентифіковано осіб, чий голоси були записані на цих плівках.

146. 20 вересня 2005 року Парламентом України було заслухано доповідь голови *ad hoc* комітету з розслідування факту вбивства п. Гонгадзе. Відповідно до цієї доповіді був зроблений висновок, що викрадення та вбивство п. Гонгадзе були організовані колишнім Президентом України, паном Кучмою, та останнім Міністром внутрішніх справ, п. Кравченком. Також відповідно до звіту оголошувалось про участь у цьому злочині тодішнього голови Адміністрації Президента, діючого голови парламенту, п. В. Литвина, тодішнього голови Служби безпеки та діючого народного депутата парламенту, п. Л. Деркача. Насамкінець було сказано, що, будучи обізнаною про злочин та про імена підозрюваних, Генеральна прокуратура не вжила жодних дій або жодним чином не відреагувала на висновки, зроблені *ad hoc* комітетом.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

147. Відповідні положення Конституції України передбачають таке:

Стаття 3

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. (...)»

Стаття 27

«Кожна людина має невід'ємне право на життя.

Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави — захищати життя людини. (...)»

Стаття 28

«Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. (...)»

148. Відповідні положення Кримінально-процесуального кодексу передбачають таке:

Стаття 28. Цивільний позов у кримінальній справі

«Особа, яка зазнала матеріальної шкоди від злочину, вправі при провадженні в кримінальній справі пред'явити до обвинуваченого (...) цивільний позов, який розглядається судом разом з кримінальною справою. (...)»

Стаття 49. Потерпілий

«Потерпілим визнається особа, якій злочином заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду. (...)»

Громадянин, визнаний потерпілим від злочину, вправі давати показання у справі. Потерпілий і його представник мають право: (...) заявляти клопотання; знайомитися з усіма матеріалами справи з моменту закінчення досудового слідства, (...) подавати скарги на дії особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суду, (...).

У справах про злочини, внаслідок яких сталася смерть потерпілого, права, передбачені цією статтею, мають його близькі родичі».

Стаття 94. Приводи і підстави до порушення кримінальної справи

«Приводами до порушення кримінальної справи є:

- 1) заяви або повідомлення (...) окремих громадян; (...)
- 5) безпосереднє виявлення органом дізнання, слідчим, прокурором або судом ознак злочину.

Справа може бути порушена тільки в тих випадках, коли є достатні дані, які вказують на наявність ознак злочину.

149. Відповідні положення Закону «Про прокуратуру» у редакції 1995 року передбачали:

Стаття 5. Основні функції прокуратури

«Основними функціями прокуратури є: (...)

- 2) нагляд за додержанням законів органами, які ведуть боротьбу із злочинністю та іншими правопорушеннями і розслідують діяння, що містять ознаки злочину;
- 3) розслідування діянь, що містять ознаки злочину; (...) »

ПРАВО

I. ПОПЕРЕДНІ ЗАПЕРЕЧЕННЯ УРЯДУ

150. Уряд зазначив, що скарги заявниці за статтями 2 та 3 Конвенції щодо стверджуваної неспроможності держави захистити життя її чоловіка

та щодо її стану душевного розладу і непевності були подані до Суду з недотриманням шестимісячного строку, передбаченого п. 1 статті 35 Конвенції.

151. Уряд стверджував, що відмова Генеральної прокуратури взяти до уваги скаргу чоловіка заявниці щодо погроз його життю була надіслана пані Гонгадзе 1 вересня 2000 року, тобто більш ніж за шість місяців до подачі цієї заяви до Суду.

152. Уряд зауважував, що кримінальне провадження за фактом вбивства чоловіка заявниці було розпочате 27 лютого 2001 року. Заявницю було визнано потерпілою у межах цього провадження. Уряд стверджував, що заявниця повинна була подати свою скаргу за статтею 2 Конвенції протягом шести місяців, починаючи з цієї дати. Але вона цього не зробила.

153. Уряд стверджував, що скарга заявниці за статтею 3 Конвенції щодо стверджуваної атмосфери страху та непевності також повинна бути відхилена як така, що подана з порушенням шестимісячного строку. Також заявниця не може скаржитись на стан непевності з часу, коли її було визнано потерпілою у кримінальному провадженні, оскільки тіло, знайдене поблизу м. Таращі, було з високим рівнем певності ідентифіковане як таке, що належало її чоловікові, крім того, було розпочато кримінальне провадження за фактом вбивства.

154. Заявниця стверджувала, що вона робила спроби використати доступні національні засоби захисту, але безрезультатно. Вона зазначала, що порушення питання щодо правила шестимісячного строку за обставин цієї справи є недоречним.

155. Суд повторює, що там, де немає доступних національних засобів захисту щодо стверджуваного порушення Конвенції, шестимісячний строк, передбачений п. 1 статті 35 Конвенції, в принципі, починається з дати, коли стверджуване порушення, на яке скаржаться, мало місце, або з дати, коли заявник, якого безпосередньо це стосується, дізнався або міг би дізнатись про таке порушення. Проте у виняткових випадках можуть бути застосовані особливі міркування, за яких заявники спершу використовують засоби національного захисту і тільки пізніше дізнаються або могли б дізнатися, що такі засоби є неефективними. У такій ситуації шестимісячний строк може відраховуватись з часу, коли заявник дізнався або повинен був дізнатись про такі обставини (див. ухвалу у справі «*Aydin v. Turkey*», заяви №№ 28293/95, 29494/95 та 30219/96, ЄСПЛ 2000-III (витяги)).

156. Суд зазначає, що доступність та ефективність засобів захисту у кримінальному провадженні у справі за фактом зникнення або вбивства обґрунтовувались Урядом стосовно скарги заявниці за статтею 13 Конвенції. Заявниця використовувала цей засіб, але через затримки та прогалини у кримінальному провадженні вона подала заяву до Суду через два роки після зникнення її чоловіка в той час, коли провадження ще тривало.

157. Суд відмічає, що заявниця могла скаржитись на відсутність довіри до інформації, що надавалась під час розслідування. Твердження, які містила ця інформація, були суперечливими, що, як стверджується, створювало стан непевності, на який скаржиться заявниця. Ця непевність також підтверджувалась тим фактом, що останню експертизу тіла було проведено у вересні 2005 року.

158. Відповідно, Суд доходить висновку, що з огляду на виняткові обставини справи заяву було подано в належний час і, таким чином, попередні заперечення Уряду відхиляються.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЇ

A. Стверджувана неспроможність захистити право на життя

1. Зауваження, подані сторонами

159. Заявниця скаржиться за статтею 2 Конвенції на те, що смерть її чоловіка була результатом насильницького зникнення і що державні органи влади не змогли захистити його життя. Стаття 2 Конвенції у відповідній частині передбачає таке:

«1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який законом передбачене таке покарання».

160. Уряд спершу зауважував, що єдиним, що пов'язує вбивство п. Гонгадзе з органами державної влади, були аудіозаписи, зроблені п. Мельниченком. Уряд стверджував, що «поза розумних сумнівів» не було жодних доказів того, що держава відповідальна за порушення права чоловіка заявниці на життя. Проте пізніше Уряд повідомляв Суд про арешт декількох посадових осіб правоохоронних органів, які зізнались в участі у переслідуванні, викраденні та вбивстві п. Гонгадзе.

161. Заявниця зауважувала, що в той час, коли вона подавала заяву до Суду, вона не була впевнена у долі свого чоловіка або у ідентифікації тіла,

знайденого поблизу м. Таращі. Таким чином, у своїй заяві вона ґрунтувалась на зникненні свого чоловіка. У той час, коли вона вже не скаржилась на зникнення свого чоловіка, вона стверджувала, що його було вбито, що становить порушення статті 2 Конвенції.

162. Заявниця зазначала, що записи, зроблені п. Мельниченком та достовірність (автентичність) яких була підтверджена експертами ФБР, не були єдиним елементом, який зв'язував органи державної влади та вбивство п. Гонгадзе. Злочинна недбалість посадових осіб правоохоронних органів щодо розслідування, на думку заявниці, також може вважатися зв'язковим елементом.

163. Заявниця спершу дійшла висновку, що факти справи ясно демонструють, що органи державної влади брали участь у вбивстві її чоловіка або, принаймні, існувала обґрунтована підозра у їх участі. Нещодавно вона зазначила, що остання інформація, надана Урядом, підтвердила пряму участь державних органів у вбивстві її чоловіка, але розслідування, здається, обмежує справу засудженням безпосередніх виконавців злочину, а не тих, хто замовив та організував його.

2. Оцінка Суду

164. Суд повторює, що перше речення п. 1 статті 2 Конвенції зобов'язує державу не тільки утримуватись від умисного або незаконного позбавлення життя, але також вживати відповідних заходів для захисту життя тих, хто знаходиться під її юрисдикцією. Це включає основне завдання держави щодо забезпечення права на життя шляхом прийняття ефективних норм кримінальних законів для попередження злочинів проти особи, що забезпечуються правоохоронним механізмом для попередження, усунення та покарання порушень таких норм. За відповідних обставин це також поширюється на позитивний обов'язок органів державної влади вживати заходів попередження для захисту особи або осіб, чиє життя знаходиться під загрозою здійснення кримінальних дій іншими особами.

165. Беручи до уваги труднощі у діяльності правоохоронних органів у сучасному суспільстві, неможливість передбачити поведінку осіб та оперативний вибір, який повинен бути зроблений з розрахунку першочерговості та засобів, позитивний обов'язок має розумітись як такий, який не накладає неможливий або неспіврозмірний тягар на органи державної влади. Відповідно, не кожна скарга про загрозу життю зобов'язує державні органи за вимогою Конвенції вживати оперативних заходів щодо попередження такої загрози від її реалізації. Для виникнення позитивного обов'язку повинно бути встановлено, що органи державної

влади знали або повинні були знати про існування наявної загрози життю визначеної особи або осіб від кримінальних дій третіх осіб і що вони не вжили заходів в рамках своїх повноважень, які обґрунтовано вважаються такими, що мали запобігти такому ризикові (див. рішення у справі «*Kilic v. Turkey*», № 22492/93, пп. 62–63, ЄСПЛ 2000-III).

166. Останні події у справі показують високий ступінь вірогідності того, що посадові особи правоохоронних органів приймали участь у зникненні та вбивстві п. Гонгадзе. З'ясуванню підлягає питання, чи дійсно державні органи влади не виконали свій позитивний обов'язок щодо захисту п. Гонгадзе від загрози його життю, про існування якої вони були проінформовані.

167. По-перше, Суд зауважує, що у цій справі чоловік заявниці виклав у своєму відкритому листі від 14 липня 2000 року, направленого до Генерального прокурора, декілька фактів щодо допиту його родичів та колег співробітниками правоохоронних органів та спостереження, здійснюваного невідомими особами. Він просив розслідувати ці факти, а також вжити заходів для його захисту.

168. По-друге, державні органи влади, особливо прокурори, повинні були знати про особливості ситуації, в яку ставить себе журналіст, який (яка) висвітлює політичні проблемні теми, по відношенню (*vis-à-vis*) до тих осіб, які на той час були при владі (з 1991 року в Україні загинуло 18 журналістів, див. п. 83).

169. По-третє, Суд зазначає, що за допомогою влади, наданої національним законодавством, Генеральна прокуратура уповноважена та зобов'язана здійснювати нагляд за діяльністю органів міліції (правоохоронних органів) та розслідувати вчинені ними незаконні дії. Незважаючи на те, що у листі пана Гонгадзе було ясно вказано про незрозумілий інтерес, який до нього проявляли співробітники правоохоронних органів, відповідь Генеральної прокуратури була не тільки формальною, але і, вочевидь, мала ознаки недбалості (див. п. 12). Через чотири доби чоловік заявниці зник.

170. Суд вважає, що ці скарги п. Гонгадзе з огляду на подальші події, які вказували на можливу участь державних посадових осіб у зникненні та смерті, були знехтувані або просто заперечувались без належного розслідування протягом значного періоду. Не було ніякої реакції на стверджувану участь співробітників правоохоронних органів у зникненні в той час, коли інформація про таку вірогідність була широко розповсюджена у засобах масової інформації (див. п. 41). Той факт, що вірогідні злочинці, два з яких на той час займали посади у правоохоронних органах, були встановлені і обвинувачені у викраденні та

вбивстві журналіста через декілька днів після зміни керівника держави, створює серйозні сумніви щодо реального бажання державних органів попереднього Уряду здійснювати належне розслідування справи.

171. З огляду на ці міркування Суд вважає, що у цій справі статтю 2 Конвенції було порушено.

Б. Неспроможність розслідувати справи

1. Зауваження, надані сторонами

172. Далі заявниця скаржитися, що держава не змогла провести ефективне розслідування, що є порушенням процедурних вимог статті 2 Конвенції.

173. Уряд зазначав, що існували об'єктивні причини для затримок у розслідуванні справи. Генеральна прокуратура здійснила багато слідчих дій під час розслідування справи, відповідно, Уряд вважав, що розслідування було достатньо ефективним.

174. Заявниця не погодилась. Вона зауважила, що сама кількість слідчих дій не може бути виправдовуючим фактором. Пред'явлення обвинувачення двом посадовим особам правоохоронних органів у недбалості щодо розслідування справи явно демонструє неефективність. Більше того, після деякого прогресу у розслідуванні справи у 2003 році цей прогрес після звільнення пана Піскуна з посади Генерального прокурора знову зупинився. Ці факти, на думку заявниці, демонструють, що держава не виконала свого обов'язку щодо проведення ефективного розслідування факту смерті її чоловіка.

2. Оцінка Суду

175. Суд повторює, що обов'язок захищати право на життя за статтею 2 Конвенції визначається у поєднанні з загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, яка зобов'язує «гарантування кожному, хто перебуває під [її] юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції», також опосередковано вимагає наявності будь-якої форми ефективного розслідування, коли особу вбито в результаті використання сили (див. *mutatis mutandis* рішення від 19 лютого 1998 року у справі «*Kaya v. Turkey*», 1998-I, п. 105). Головна мета такого розслідування полягає у забезпеченні ефективного виконання національних законів, які захищають право на життя, а у випадках, коли беруть участь представники держави або органи, у забезпеченні їх відповідальності за смерті, в яких вони винні. Форма розслідування, яка досягне такої мети, може бути різною в залежності від обставин. Проте, який би з методів не брався за основу,

державні органи влади повинні діяти за своєю власною ініціативою у випадку, коли вже якимось питанням звернуло їх увагу. Вони не можуть перекласти це на ініціативу родичів чи чекати подання формальної скарги або взяття кимось на себе відповідальності за проведення слідчої процедури (див. *mutatis mutandis* рішення у справі «*Ilhan v. Turkey*», заява № 22277/93, п. 63, ЄСПЛ 2000-VII).

176. Для того, щоб розслідування стверджуваного незаконного вбивства за участі представників держави було ефективним, здебільшого незалежність осіб, які здійснюють розслідування, від тих, хто приймав участь у злочині, повинна вважатись як необхідність (див. рішення від 27 липня 1998 року у справі «*Guelec v. Turkey*», 1998-IV, пп. 81–82, та рішення у справі «*Ogur v. Turkey*», заява № 21594/93, пп. 91–92 ЄСПЛ 1999-III). Розслідування повинно також бути ефективним у тому розумінні, що воно має бути здатне привести до визначення питання, чи використана сила у таких справах була або не була виправдана за тих обставин (див. вищевказане рішення у справі «*Kaya v. Turkey*», п. 87), та встановлення і покарання відповідальних осіб (див. вищевказане рішення у справі «*Ogur v. Turkey*», п. 88). Результат при цьому є необов'язковим, але обов'язковим є здійснення заходів. Органи державної влади повинні були б вжити всіх заходів для збереження доказів, які мають відношення до події. Прогалини у розслідуванні, які підривають його здатність встановити причину смерті або відповідальних осіб, чи то прямих виконавців, чи то тих, хто замовив або організував злочин, створюють ризик недодержання такого стандарту.

177. Також у цьому контексті опосередковано існує вимога розумної швидкості (див. рішення від 2 вересня 1998 року у справі «*Yasa v. Turkey*», 1998-VI, пп. 102–104; рішення у справі «*Cakici v. Turkey*», заява № 23657/94, пп. 80, 87, 106, ЄСПЛ 1999-IV). Має бути визнано, що у розслідуванні можуть виникнути складнощі та перепони, які перешкоджають його прогресу за певних обставин. Проте швидка реакція органів державної влади у дослідженні використання смертельної сили або зникненні повинна розумітись як основа у забезпеченні громадської довіри у їх виконанні норм права та у попередженні будь-яких ознак змови або поблажливості до незаконних дій (див. рішення у справі «*McKerr v. United Kingdom*», заява № 28883/95, пп. 108–115, ЄСПЛ 2001-III; рішення у справі «*Avsar v. Turkey*», заява № 25657/94, пп. 390–395, ЄСПЛ 2001-VII (витяги)).

178. Суд зазначає, що заявниця зауважувала, що розслідування факту зникнення її чоловіка проходило із значними затримками та містило

прогалини. Деякі з цих прогалин декілька раз були визнані державними органами.

179. Суд вважає, що факти цієї справи демонструють, що під час розслідування до грудня 2004 року органи державної влади були здебільшого зайняті доведенням того, що державні посадові особи вищого рівня не брали участі у цій справі, а не у встановленні істини щодо обставин зникнення та смерті чоловіка заявниці.

180. У світлі цих висновків, Суд доходить висновку, що у цій справі статтю 2 Конвенції було порушено.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ

1. Зауваження, надані сторонами

181. Заявниця зауважувала, що атмосфера страху та непевності, а також неповна та суперечлива інформація, яка надавалась під час розслідування, примусили її залишити країну та завдали страждань, що є порушенням статті 3 Конвенції, яка передбачає таке:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

182. Заявниця зазначила, що суперечливі твердження щодо приналежності тіла, знайденого поблизу міста Таращі, та ставлення слідчих органів до неї та матері загиблого створили атмосферу страху та непевності. Заявниця зазначила, що тільки у березні 2003 року вона упевнилась у тому, що тіло, знайдене поблизу м. Таращі, належить її чоловіку (див. п. 70). Вона стверджувала, що подальші події у розслідуванні, зокрема, смерть п. Г., колишнього співробітника міліції і можливого свідка у справі п. Гонгадзе, а також звільнення генерал-лейтенанта Пукача, якого підозрювали у організації спостереження за її чоловіком, призвели до її відчаю щодо отримання будь-якого ефективного результату у розслідуванні.

183. Уряд погодився, що заявниця зазнала певних страждань від смерті її чоловіка, але не погодився, що порушення статті 3 Конвенції було спричинене поведінкою будь-якого державного органу.

2. Оцінка Суду

184. Суд нагадує, що стаття 3 Конвенції до цього розглядалась у численних схожих справах проти Туреччини, у яких заявники скаржились, що вони зазнали нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження у зв'язку зі смертю або зникненням їх близьких

родичів. Чи є член сім'ї «зниклої особи» жертвою поводження всупереч статті 3 Конвенції, залежатиме від існування спеціальних факторів, які спричиняють страждання родичам, розміру та характеру, що відрізняються від емоційного стресу, який може розглядатись як неминуче спричинений родичам жертви, серйозне порушення людських прав. Основні елементи повинні включати близькість родинних зв'язків, особливі обставини відносин, ступінь участі члена сім'ї у подіях, які розглядаються, участь членів сім'ї у спробах отримати інформацію про зниклу особу та яким чином державні органи відповідають на такі запити (див. рішення від 18 червня 2002 року у справі «*Orhan v. Turkey*», заява № 25656/94, п. 358).

185. Суд зазначає, що у цій справі чоловік заявниці зник у вересні 2000 року та відповідно до зауважень, наданих заявницею, тільки у березні 2003 року вона дійсно отримала переконливу інформацію, що тіло, знайдене без голови поблизу м. Таращі у листопаді 2000 року, належало її чоловікові. У той же час заявниця отримувала від органів державної влади ряд суперечливих тверджень про долю свого чоловіка. Зокрема, у грудні 2000 року Генеральний прокурор зробив заяву про те, що тіло, знайдене поблизу м. Таращі, не належало п. Гонгадзе. 10 січня 2001 року Генеральний прокурор зробив публічну заяву, відповідно до якої існувала велика вірогідність того, що тіло належало п. Гонгадзе, і в той же час було оголошено, що були свідки, які бачили п. Гонгадзе живим після його зникнення. Через три дні Генеральна прокуратура поінформувала заявницю, що не було жодного доказу того, що тіло належало пану Гонгадзе. Через чотири дні заявницю було визнано потерпілою тому, що було достатньо доказів того, що тіло належало її чоловікові. Така непевна ситуація тривала таким чином, що, зародивши сумніви щодо встановлення належності тіла, знайденого поблизу м. Таращі, а отже, у долі чоловіка заявниці, державні органи, в той же час, категорично відмовлялись надати заявниці повний доступ до важливих матеріалів справи. Тільки у серпні 2005 року заявниця отримала доступ до матеріалів справи. У вересні 2005 року Генеральна прокуратура зробила заяву, відповідно до якої останнє дослідження ДНК, яке проводилось у Німеччині, підтвердило, що тіло, знайдене поблизу м. Таращі, належало чоловікові заявниці.

186. Суд вважає, що ставлення слідчих органів до заявниці та її сім'ї дійсно завдало серйозних страждань, які прирівнюються до принижуючого гідність поводження всупереч статті 3. Суд доходить висновку, що у цій справі положення статті 3 Конвенції було порушено.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

187. Заявниця скаржиться на відсутність ефективних національних засобів захисту та посилається на статтю 13 Конвенції, яка передбачає таке:

«Кожен, чий права і свободи, викладені в цій Конвенції, порушуються, має право на ефективний засіб правового захисту у відповідному національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, що діяли як офіційні особи».

1. Зауваження, надані сторонами

188. Уряд стверджував, що Кримінально-процесуальний Кодекс передбачає можливість для потерпілої сторони подати скаргу про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, спричиненої злочином. Але заявниця не скористалась цією можливістю. Більш того, Уряд наголошував, що розслідування факту смерті п. Гонгадзе було достатньо ефективним. Уряд зазначав, що Кримінально-процесуальний кодекс України передбачає право потерпілої сторони приєднатись до кримінального провадження, чим і скористалась заявниця. Оскільки ця скарга ґрунтується на відмові у повному доступі до матеріалів кримінальної справи, то таке обмеження було виправдане в інтересах конфіденційності та ефективності розслідування.

189. Заявниця не погодилась з цими твердженнями. Вона зауважувала, що не існувало ефективних засобів національного захисту за її скаргами відповідно до статей 2 та 3 Конвенції.

2. Оцінка Суду

190. Суд повторює, що стаття 13 Конвенції гарантує доступність засобів захисту на національному рівні для реалізації прав та свобод, викладених у Конвенції, які можуть бути забезпечені у будь-якій формі у національному правовому порядку. Дія статті 3 полягає у вимозі, відповідно до якої національні засоби захисту повинні реагувати на спірне порушення Конвенції та надавати відповідну допомогу, незважаючи на те, що Договірні Сторони мають певну свободу щодо методів пристосування до своїх конвенційних обов'язків відповідно до цього положення. Межі обов'язків за статтею 13 різняться залежно від виду скарги заявника відповідно до Конвенції. Незважаючи на це, засоби захисту, які вимагаються за статтею 13, повинні бути ефективними як на практиці, так і в теорії. Зокрема, органи державної влади держави-відповідача не повинні невиправдано та необґрунтовано унеможливити використання засобів захисту своїми діями або порушеннями.

191. Надавши фундаментальну важливість праву на захист життя, стаття 13 вимагає додатково до виплати компенсації проведення ретельного та ефективного розслідування, яке здатне встановити та покарати відповідальних за втрату життя, включаючи ефективний доступ скаржника до процедури розслідування (див. вищевказане рішення у справі «*Kilic v. Turkey*», п. 91).

192. У цій справі питання про те, що державні органи були зобов'язані провести ефективне розслідування обставин вбивства чоловіка заявниці, є безспірним. З огляду на вищевказане (див. пп. 166–170, 178–179 та 185), більш ніж чотири роки не було проведено ефективного розслідування відповідно до статті 13, вимоги якої є ширшими, ніж обов'язок проводити розслідування, вказаний у статті 2 Конвенції. Таким чином, Суд вирішує, що заявниця була позбавлена ефективних засобів захисту щодо смерті її чоловіка.

193. Більше того, щодо засобу компенсації, на який посилався Уряд, Суд зазначає, що позов про відшкодування шкоди за кримінальне порушення має подаватись за Кримінально-процесуальним кодексом. Проте такий позов повинен подаватись із зазначенням відповідної (винної) особи або осіб. Засіб стає марним, якщо особу злочинця не встановлено та обвинувачення не пред'явлено. Таким чином, відсутність результату кримінального провадження також перешкоджало заявниці ефективно використати цей засіб, оскільки на практиці цивільний позов про відшкодування компенсації не буде розглядатись до остаточного встановлення фактів у триваючому кримінальному провадженні.

194. Відповідно, у цій справі було також порушено статтю 13 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

195. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову компенсацію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

196. Заявниця вимагала загальну суму 100 000 ЄВРО на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, а також судових витрат.

197. Уряд зауважив, що сума відшкодування документально підтверджена не була, але залишив вирішення питання щодо розміру компенсації на розсуд Суду.

198. Суд вже вирішив, що нездатність державних органів захистити життя чоловіка заявниці та провести ефективне розслідування факту його смерті порушує статті 2, 3 та 13 Конвенції. Суд вважає, що розмір присудженої компенсації повинен відповідати ступеню тяжкості порушення, яке розглядається. Відповідно, Суд присуджує всю суму, яку просила заявниця.

Б. Пеня

199. Суд вважає за доцільне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої мають бути додані три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Відхиляє* попередні заперечення Уряду;
2. *Вирішує*, що у цій справі було порушення статті 2 Конвенції як у процедурному, так і в матеріальному аспектах;
3. *Вирішує*, що у цій справі було порушення статті 3 Конвенції;
4. *Вирішує*, що у цій справі було порушення статті 13 Конвенції;
5. *Вирішує*, що
 - (а) протягом трьох місяців з дня, коли рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявниці 100 000 ЄВРО (сто тисяч ЄВРО) як компенсацію матеріальної і моральної шкоди, а також судових витрат; ця сума має бути конвертована у долари США на день здійснення платежу плюс будь-який податок, який може бути стягнуто з заявниці;
 - (б) у випадку невиплати чи несвочасної виплати державою-відповідачем належної заявниці суми на неї нараховуватиметься пеня, яка дорівнює граничній позичковій ставці Європейського центрального банку, плюс три відсотки з часу, коли закінчиться вищезгаданий тримісячний строк, і до моменту повного розрахунку.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 8 листопада 2005 року відповідно до пп. 2 і 3 Правила 77 Регламенту Суду.

С.Долле
Секретар

Ж.-П. Коста
Голова